

Wiktoria Posadzy

Zaopatrzenie biblioteczne studentów pracujących i studiujących zaocznie na UAM

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Biblioteka 8, 226-240

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiktoria P o s a d z y

ZAOPATRZENIE BIBLIOTECZNE STUDENTÓW PRACUJĄCYCH
I STUDIUJĄCYCH ZAOCZNIE NA UAM

Sprawa zaopatrzenia w podręczniki i skrypty słuchaczy studiów wieczorowych i studiujących w trybie zaocznym z roku na rok narasta i stanowi dziś jeden z głównych problemów w bibliotekach sieci szkół wyższych. Jest to zagadnienie bardzo złożone i w realizacji niewątpliwie trudne. Przyczyną tego jest z jednej strony odmiennie przebiegający proces zaocznego kształcenia i warunki studiowania słuchaczy, a z drugiej stosunkowo słabe przygotowanie księgozbiorów bibliotek uczelnianych. Stąd też w praktyce zaspokojenie potrzeb czytelniczych tego typu słuchaczy nasuwa wiele różnych rozwiązań. Na ten temat ukazało się już kilka artykułów w literaturze fachowej¹.

W dniach 17 i 18 stycznia 1966 roku odbyła się na Uniwersytecie Poznańskim Sesja Naukowa poświęcona dydaktyce nauczania na studiach zaocznych. Poruszane na niej zagadnienia objęły również sprawę nauki własnej studentów pracujących. Tezy referatu doc. Marii Walentynowicz dotyczyły m.in. trudności, na jakie napotyka słuchacz w u-

zyskaniu potrzebnych książek, wskutek niedostatecznego zaopatrzenia bibliotek, zwłaszcza w małych ośrodkach².

Stwierdzono, że studenci pracujący, zamieszkali poza środowiskiem uczelnianym, nie mogą uzyskać odpowiedniej literatury, słabiej przygotowują się do egzaminów.

W ramach niniejszego artykułu postaram się pokrótce przedstawić sprawę zaopatrzenia w książki i skrypty studentów zaocznych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza na podstawie sprawozdań rocznych oraz obserwacji przeprowadzonych w roku akad. 1966/67 w Bibliotece Głównej, bibliotekach zakładowych i w bibliotekach punktów konsultacyjnych UAM.

Organizowanie przez Uniwersytet różnych form kształcenia zaocznego wpływa na ilościowy wzrost słuchaczy (patrz tabl. poniżej). Przerasta on już dzisiaj liczbę studentów stacjonarnych.

Wzrost liczby słuchaczy na UAM

Rok akad.	Stuchacze studiów zaocznych	%	Słuchacze studiów dziennych	%	Razem
1965/66	4741		4448		6,2%
1966/67	6016	21	5186	14,2	13,07%

Studenci zaoczeni wszystkich kierunków podzieleni są na dwie grupy. Pierwszą z nich, większą, stanowili słuchacze mieszkający w Poznaniu, drugą, mniejszą, tworzyli studenci skupiający się w punktach konsultacyjnych.

Studenci zaoczeni UAM, bez względu na miejsce zamieszkania, posiadają pełne prawo korzystania ze zbiorów Biblioteki Głównej.

W bibliotekach sieci uniwersyteckiej nie prowadzi się wyodrębnionych księgozbiorów dla studentów zaocznych. Jedyną wyjątkiem stanowi Biblioteka Studium Geografii dla Pracujących, obsługująca wyłącznie swoich słuchaczy.

Zaspokojenie potrzeb czytelniczych, zwłaszcza studentów pierwszych trzech lat, opiera się na wieloegzemplarowym księgozborze gromadzonym przede wszystkim w Bibliotece Głównej. Podstawą uzupełniania zbiorów są spisy lektur dostarczane od kilku lat przez katedry, księgarskie przeglądy nowości oraz sporadycznie indywidualne dezyderaty wykładowców i studentów. Kompletowanie księgozbioru napotyka jeszcze ciągle na trudności. W 1966 roku Biblioteka zwróciła się po raz pierwszy do katedr studiów zaocznych z prośbą o dostarczenie zalecanych tytułów. Z nadesłanych wykazów przez katedry i zakłady obydwu typów studiów ok. 35%, czyli 1/3 tytułów okazała się z góry nieosiągalna z uwagi na wyczerpane nakłady tytułów³.

Ogółem w roku 1966/67 wprowadzono do księgozbiorów studenckich 406 tytułów, obejmujących 2980 woluminów z zakresu literatury obowiązkowej i zalecanej. Obecnie księgozbiór wypożyczalni liczy ponad 650 tytułów na 7500 woluminów. Do tej liczby nie wlicza się egzemplarzy, znajdujących się w magazynie głównym i w czytelnich⁴.

W omawianym okresie korzystało z usług Biblioteki 4804 słuchaczy UAM. W tej liczbie na zaocznych przypadło 906 osób, czyli ok. 15% ogółu zapisanych na studia tej grupy słuchaczy⁵.

Z uwagi na publiczny charakter Biblioteki Głównej, prawo do korzystania ze zbiorów posiadali również studenci zaoczeni i stacjonarni innych szkół wyższych na terenie Poznania. Z tego powodu liczba czytelników przypadających na jeden podręcznik układała się bardzo różnie. W przybliżeniu wahała się ona od 12-40 słuchaczy. Przy tytułach obejmujących pokrewne dziedziny nauki lub w wypadku podręczników z ekonomii, filozofii czy pedagogiki, o które zabiegali studenci wszystkich wydziałów i typów studiów, wskaźnik był jeszcze większy⁶.

W ciągu ubiegłego roku ok. 50 % książek całego księgozbioru studenckiego wypożyczalni było na zmianę w stałym obiegu. Średnia dziennych wypożyczeń wynosiła 80 woluminów. Ogółem udostępniono 18 290 woluminów..

Poza obsługą indywidualną, Biblioteka zaopatrywała czytelników studiujących zaocznie również za pośrednictwem wypożyczania międzybibliotecznego. Wysyłano książki do 82 bibliotek publicznych, 43 bibliotek pedagogicznych i wszystkich punktów konsultacyjnych uczelni. Tą drogą udostępniono w roku 1966/67 - 2017 woluminów (w 1965/66 - 1615 woluminów).

Wypożyczanie książek studentom zaocznym w bibliotekach zakładowych uważać należy jako akcję zaledwie zapoczątkowaną. Mimo prowadzonej tamże wieloegzemplarowości niektórych tytułów, słuchacze zaoczeni w wielu katedrach w małym tylko procencie korzystali z podręczników. Przyczyną tego były warunki lokalowe, w jakich odbywało się gromadzenie i udostępnianie zbiorów. Ponadto stosunkowo luź-

ny kontakt słuchaczy zaocznych z katedrami w wypadku wypożyczeń utrudniał egzekwowanie zwrotów, co przy niewystarczającej i tak liczbie posiadanych pozycji pogarszało jeszcze sytuację.

Jeśli chodzi o słuchaczy Wydziału Prawa, to w wielu przypadkach korzystanie z podstawowego podręcznika czy skryptu odbywa się przez cały rok. Dlatego też udostępnianie książek na tak długi okres, w tak dużej liczbie, było bardzo utrudnione i odbywać się mogło tylko na miejscu. Poza wypożyczaniem praktykowano więc różne formy zdobywania podręczników. Słuchacze kupowali częściowo książki w dostępnych im punktach sprzedaży wydawnictw uniwersyteckich a także nabywali podręczniki używane. Usługowość bibliotek prawa skupiała się raczej na obsłudze magistrantów studiów zaocznych.

Nie najlepiej przedstawiała się sprawa zaspokojenia potrzeb czytelniczych w bibliotekach katedr fizycznych. Katedry i zakłady fizyki, będące w stadium reorganizacji i tworzenia jednej wspólnej biblioteki centralnej, ograniczały wypożyczanie książek słuchaczom obu typów studiów do minimum.

W nieco odmiennej sytuacji byli słuchacze kierunku chemii. Utworzona przy Kole Naukowym Chemików biblioteka prowadzi wieloegzemplarzowy zbiór podręczników z zakresu chemii. Liczy on ok. 1300 woluminów. Gromadzeniem i opracowaniem zbiorów kieruje bezpośrednio Biblioteka Główna. Książki udostępniano zarówno członkom Koła, jak i studentom studium wieczorowego. Korzystanie odbywało się w czy-

telni, liczącej 20 miejsc, a także sporadycznie do domu na okres jednego tygodnia. W ciągu roku korzystało z usług Biblioteki 87 % zapisanych tamże słuchaczy (w tym ok. 15% ze Studium Wieczorowego).

Słuchacze zaoczeni historii, pedagogiki i matematyki wypożyczali książki w bibliotekach katedr wymienionych kierunków. Studentom grupy poznańskiej udostępniano podręczniki na tych samych warunkach jak słuchaczom studiów dziennych. Pozostałym wypożyczano do domu, za pozwoleniem profesora, na okres kilkudniowy. Zwrotu książek dokonywano drogą pocztową. Największą grupę czytelników obsługiwała Biblioteka Instytutu Historycznego. W roku 1966/67 korzystało z niej ok. 45% zapisanych na historię słuchaczy zaocznych.

Najlepiej przedstawiała się sprawa obsługi czytelniczej w bibliotekach Katedry i Zakładu Historii Literatury Niemieckiej, Katedry Języków Germańskich, Historii Literatury Polskiej oraz Studium Wieczorowym Filologii Rosyjskiej. W powyższych placówkach już przepisy regulaminowe gwarantują prawo wypożyczania książek wszystkim studentom. Udostępnianie zbiorów odbywa się na miejscu w czytelniach i na zewnątrz z terminem od trzech dni do dwóch tygodni. Uzależnione jest to od zapotrzebowania na dane tytuły i od charakteru samej publikacji. W roku 1966/67 realizowano przeciętnie ok. 50% zamówień, a w Bibliotece Katedry i Zakładu Historii Literatury Niemieckiej nawet do 80%.

Grupa poznańska studentów zaocznych posiadała jeszcze możliwość zdobywania podręczników w bibliotekach swoich

zakładów pracy, w bibliotekach innych szkół wyższych na terenie miasta, a w wypadku nauczycieli - w Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej. W myśl okólnika Ministerstwa Oświaty z roku 1964 Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu prowadzi wieloegzemplarzowy księgozbiór literatury obowiązkowej z zakresu studium pedagogiki w liczbie od 5-10 egzemplarzy. Z kierunków objętych terenowym planem kształcenia nauczycieli gromadzi się tamże od 3-4 egzemplarzy danego tytułu. Liczba korzystających studentów zaocznych wynosiła w r. akad. 1966/67 ok. 800 osób.

Zaopatrywanie w książki słuchaczy spoza Poznania odbywa się w punktach konsultacyjnych Szczecina, Koszalina, Zielonej Góry i Kalisza. Kontakty Biblioteki Głównej z bibliotekami punktów zacieśniły się od 1966 r.

Biblioteki punktów konsultacyjnych finansowane są od roku 1964 przez wojewódzkie rady narodowe.

Szczecin (miasto i województwo)

Słuchaczy 837. Kierunki studiów: pedagogika, historia, filologia polska, geografia, fizyka, matematyka, prawo i Zawodowe Studium Administracyjne (3-letnie).

Biblioteka punktu jest jednostką samoistną, z jednoosobową obsadą na pełnym etacie. Księgozbiór jej liczy 18 800 woluminów. Skład zbiorów stanowią podręczniki, nabywane w ilości od 4-10 egzemplarzy, pokaźna liczba opracowań monograficznych, dzieła o treści ogólnoinformacyjnej, jak encyklopedie, słowniki, atlasy, informatory o studiach, oraz w abonamencie 8 tytułów czasopism z dziedziny prawa, historii, polityki.

Biblioteka utrzymuje stałe kontakty z księgarskimi naukowymi Szczecina, Centralną Składnicą Domu Książki w Warszawie, z Ossolineum we Wrocławiu oraz prowadzi zakupy antykwaryczne w Poznaniu i w Warszawie.

Dotacje Wojewódzkiej Rady Narodowej na zakup książek wynosiły w roku 1966 - 284 000 zł.

Udostępnianie zbiorów odbywa się na podstawie regulaminu, opracowanego w oparciu o przepisy obowiązujące w Bibliotece Głównej UAM.

W roku 1966/67 korzystało z księgozbioru 525 osób. W stosunku do ogólnej liczby słuchaczy zapisanych w punkcie stanowiło to 63%. Ogółem wypożyczono czytelnikom do domu 2935 woluminów, czyli ok. 16% całego zasobu.

Peza biblioteką punktu, studenci korzystali najczęściej z Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej i Miejskiej w Szczecinie.

Zielona Góra (miasto i województwo)

Słuchaczy 379. Kierunki studiów: prawo, filologia polska, matematyka, fizyka.

Biblioteka mieści się przy punkcie konsultacyjnym i podobnie jak w Szczecinie stanowi jednostkę samodzielną. Prowadzi ją słuchaczka studium, zatrudniona w niepełnym wymiarze godzin.

Księgozbiór liczy 5609 woluminów. Obejmuje on podręczniki, gromadzone w liczbie od 3-6 egzemplarzy dla każdego tytułu, monografie, teksty literackie, m.in. wydawnictwa Biblioteki Narodowej, oraz prowadzi abonament jednego czasopisma z filologii polskiej.

Dotacja Wojewódzkiej Rady Narodowej wynosiła w 1966 roku 80 000 zł.

Ze zbiorów korzystało w ciągu roku 206 słuchaczy, czyli 52% ogółu zapisanych w punkcie. Liczba wypożyczeń wynosiła 827 woluminów, co stanowiło 14% całego księgozbioru.

Czytelnikom zamieszkałym w odległych powiatach wysyłało także książki drogą pocztową.

Z innych bibliotek na terenie Zielonej Góry dużą pomocą służyły Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna i Miejska Publiczna.

Koszalin (miasto i województwo)

Słuchaczy 207. Kierunki studiów: prawo, Zawodowe Studium Administracyjne (3-letnie), Studium Administracyjne (2-letnie) i matematyka.

Punkt konsultacyjny w Koszalinie nie prowadzi oddzielnej biblioteki. Prace te przejęła Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna. Dla studentów utworzono w pobliżu punktu tzw. wypożyczalnię naukową. Obsługuje ona poza słuchaczami UAM także punkty Politechniki i Wyższej Szkoły Rolniczej ze Szczecina.

Wieloegzemplarzowy księgozbiór wypożyczalni naukowej liczy ok. 6000 woluminów. Stanowi on odpowiednik księgozbioru podręcznikowego Biblioteki Głównej UAM. W skład jego wchodzi przede wszystkim podręczniki do III roku studiów, czyli do momentu specjalizacji. Zakres rzeczowy zbiorów obejmuje dziedziny prawa, ekonomii, administracji,

rolnictwa i nauk technicznych. Przyrost roczny oblicza się na ok. 1500 woluminów.

W 1966/67 roku wypożyczono 16 250 woluminów. W ciągu całego roku obieg księgozbioru był prawie trzykrotny. Abonament czasopism dostępnych studentom zaocznym w liczbie 264 tytułów prowadzi Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna.

Dotacja Wojewódzkiej Rady Narodowej wynosiła 50 000 woluminów.

Kalisz (miasto i powiat)

Słuchaczy 97. Kierunki studiów: prawo.

Punkt mieści się w gmachu Studium Nauczycielskiego. Posiada on niewielką, samoistną bibliotekę, będącą w stadium rozwoju. Prowadzi ją kierownik punktu. Księgozbiór liczy 885 woluminów druków zwartych z zakresu prawa i ekonomii oraz w abonamencie 5 tytułów czasopism prawniczych. Wieloegzemplarzowość tytułów waha się od 4-6. Roczny przyrost dzieł wynosi ok. 100 woluminów.

Dotacja Miejskiej Rady Narodowej w wysokości 4000 zł jest zagwarantowana w budżecie.

Z biblioteki punktu korzystało w 1966/67 r. 70% słuchaczy, którym udostępniono ok. 80% podręczników,

Dokonany skrótowo tu tylko przegląd bibliotek punktów konsultacyjnych UAM nasuwa kilka uwag ogólnych. Przede wszystkim niejednolita jest ich organizacja. Punkty w Szczecinie, Zielonej Górze i w Kaliszu posiadają własne księgozbiory. Studentów punktu koszalińskiego obsługuje Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna.

Biblioteki finansowane są przez prezydium wojewódzkich i miejskich (w wypadku Kalisza) rad narodowych.

Zakup książek odbywa się w oparciu o wykazy literatury obowiązkowej i nadobowiązkowej, dostarczane przez poszczególne kierunki studiów zaocznych. Bibliotekarze korzystają również z księgarskich biuletynów wydawniczych oraz respektują dezyderaty słuchaczy.

Wszystkie biblioteki narzekają na trudności w nabywaniu podręczników. Nadsyłane tytuły bywają często nieosiągalne w handlu. W dodatku w ubiegłym roku niektóre rady narodowe wyasygnowały pieniądze na kupno książek dopiero w ostatnim kwartale z tym, że należało je wydatkować w terminie do 15 grudnia. Niewątpliwie odbiło się to na responsiveness prowadzonych zakupów. Nabywano te dzieła, które były dostępne w księgarniach w danym okresie. Przydatność wielu pozycji była więc z góry przesądzona. Stąd też w jakościowym składzie zbiorów przejawia się pewna przypadkowość. W stosunku do ogólnej liczby podręczników zauważyć się daje przerost opracowań monograficznych, dzieł treści popularnonaukowej o tematyce niejednokrotnie luźno związanej z reprezentowanymi w punkcie kierunkami studiów. W rezultacie osłabiało to funkcjonalność księgozbiorów.

W tej chwili jedynie biblioteka punktu szczecińskiego posiada odpowiednie warunki lokalowe i personalne, rokujące samodzielny jej rozwój.

Wydaje się, że organizacja biblioteki i formy udostępniania powinny być uzależnione od ogólnych warunków lokalnego środowiska, w jakich zostały utworzone punkty. Ma to szcze-

gólną wagę w miastach mniejszych, nie posiadających wyższej uczelni. I tak powiązanie punktu konsultacyjnego w Koszalinie z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną uważać należy za bardzo odpowiednie. Przejęcie inicjatywy przez instytucje takie, jakimi są biblioteki publiczne, czy pedagogiczne, mimo że może to być sprawą ambicji lokalnych, jednakże podniesie ich rangę w danym środowisku oraz wzbudzi zaufanie u władz terenowych, udzielających pomocy finansowej. Samym księgozbiорom zapewni to fachową opiekę i racjonalny rozwój. Zniknie również charakter tymczasowości biblioteki punktu. W przyszłości sprawa rozbudowy księgozbiорów, związane z tym trudności lokalowe i personalne, a także przeprowadzanie selekcji podręczników zdezaktualizowanych stworzyć mogą problemy, których nie będzie w stanie rozwiązać biblioteka punktu we własnym zakresie.

To wszystko nie zwalnia jednak Biblioteki Głównej od współdziałania z wymienionymi jednostkami bez względu na ich organizację. Na niej bowiem spoczywa główny obowiązek zaspokajania potrzeb czytelniczych słuchaczy uczelni, a w odniesieniu do bibliotek punktów - udzielenia fachowej pomocy.

Ze względu na mniejszą orientację w postulatach czytelniczych u bibliotekarzy prowadzących księgozbiory w punktach konsultacyjnych, zapoczątkowana już współpraca obejmuje przede wszystkim sprawę systematycznego przekazywania aktualnych wykazów lektur. W pierwszym kwartale roku akad. 1967/68 Biblioteka Główna dostarczyła do punktów nowe spisy zalecanych tytułów.

Jak już tu wspomniano, aktualną stała się również sprawa prowadzenia poradnictwa bibliotecznego. Przewiduje się okresowe wyjazdy pracowników Biblioteki Głównej do bibliotek punktów. Niemalą przysługę oddadzą nawiązane już kontakty osobiste.

Na podstawie skrótowo tylko nakreślonej sytuacji możemy sobie powiedzieć, że zaopatrzenie czytelnicze studentów zaocznych w sieci bibliotek UAM nie jest zadowalające. Dowodem tego są zbyt duże dysproporcje zachodzące między liczbą korzystających czytelników a stanem posiadania książkozbiorów. Co prawda, polityka gromadzenia Biblioteki Głównej intensywnie zmierza w kierunku powiększania stanu liczbowego podręczników akademickich. Jednakże należy liczyć się z tym, że w zaistniałych warunkach lokalowych, personalnych i finansowych z jednej strony, przy wzrastającej liczbie studentów z drugiej, Biblioteka nie będzie mogła, mimo czynionych starań, zaspokoić potrzeb czytelniczych w zadowalającym stopniu.

Wobec takiego stanu rzeczy, kwestia wciągnięcia do tej pracy wszystkich bibliotek zakładowych stała się palącą. Jak dotąd stoją one zbyt na uboczu. Jest to tym pilniejsze, że grupa studentów poznańskich z roku na rok wzrasta i wynosi obecnie już 70% zapisanych na studia zaoczne.

Równocześnie nie należy zapominać o tym, że słabe na ogół zaopatrzenie bibliotek w literaturę obowiązkową jest spowodowane w głównej mierze brakiem podręczników w ogóle. Ten stan rzeczy nie ulegnie zmianie tak długo, dopóki nie

zostaną wznowione wydania najpoczytniejszych pozycji i w większej niż dotychczas liczbie nakładów.

Możliwości zaspokajania potrzeb czytelniczych studentów zaocznych przedstawiają się we wszystkich bez mała bibliotekach sieci uniwersyteckich w kraju, podobnie jak na naszej uczelni. Dlatego też wydaje się, że rozwiązanie tego problemu w skali ogólnopolskiej zależy nie tylko od współdziałania bibliotek wszystkich typów, lecz także wymaga koordynacji krajowej polityki wydawniczej drogą odgórnych zarządzeń ze strony władz centralnych.

Jedynie przy odpowiednim zaopatrzeniu rynku księgarskiego w podręczniki akademickie, podnoszony niejednokrotnie dezyderat indywidualnego zakupu książek przez studentów zaocznych może być realny.

PRZYPISY

¹ Maria Trzcńska, *Rola bibliotek w zaspokajaniu potrzeb czytelniczych studentów zaocznych*. *Życie Szkoły Wyższej* 1965, nr 12, s. 67-79; Jan Błuszkowski, Stanisław Opala, *Zaopatrzenie w podręczniki i skrypty słuchaczy studiów dla pracujących*. *Życie Szkoły Wyższej* 1965, nr 12, s. 62-66.

² Maria Walentynowicz, *Nauka własna studentów pracujących w świetle ich wypowiedzi*. Referat wygłoszony na Sejsji Naukowej UAM w Poznaniu w 1966 r. (powiel.).

³ Np. Engels F., *Anty-Dühring*. Wyd. 3. Warszawa 1956; Tenże, *Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa*. Warszawa 1949; Marks K., *Praca najemna i kapitał*. Warszawa 1949; Piekara A., *Elektryczność i budowa materii*. Wyd. 2. Warszawa 1955.

⁴ Księgozbiory podręcznikowe w bibliotekach domów studenckich w liczbie ok. 6000 woluminów odciążają również wypożyczalnię Biblioteki Głównej.

⁵ Liczba 906 osób nie stanowi cyfry bezwzględnej, gdyż w grupie zapisanych do Biblioteki nauczycieli znaczny procent przypada również na studiujących zaocznie.

⁶ *Ekonomia polityczna kapitalizmu*. Pod red. D. Sokołowa. Warszawa 1967; *Zarys pedagogiki*. Pod red. B. Suchodolskiego. Wyd. 2. Warszawa 1966; Trzebiatowski W., *Chemia nieorganiczna*. Wyd. 3. Warszawa 1965.